

Az UTCA közösségi katalógus

Közös, elosztott s most „közösségi” katalógus... Mi újat nyújthat az olvasóknak és könyvtáraiknak egy újabb kezdeményezés e területen? Elképzelésünk szerint igen sokat – ezt szeretnénk megmutatni az UTCA projekt keretében. Célunk, hogy a katalógusban felhalmozódó tudásbázist hatékonyabban egyesítsük és használjuk. Valódi egyablakos kiszolgálást, személyre szabhatóságot, valamint további erre épülő szolgáltatásokat valósítsunk meg az olvasók és könyvtáraik számára. Jelen cikk egy bevezető a témához, hisz mi is csak az elején járunk a kutatásainknak.

Sok új fogalommal találkozunk manapság a könyvtári szakirodalomban, a konferenciákon vagy a szakmai jellegű folyosói beszélgetések folyamán. Web és könyvtár 2.0, Long Tail és FRBR, információmenedzsment és elektronikus dokumentumok... A reakciók változatosak: a lelkes követőktől, akik e tendenciák azonnali követésében látják a továbblépés lehetőségét, azokig, akik elsősorban a könyvtárosság hagyományos értékeit felemlítve ezek divatszzerűségéről, s lényegében értelmetlenségéről értekeznek. Tudjuk, hogy a könyvtárak, mint sok más közpénzből fenntartott intézmény is, nehéz időket élnek át manapság. A „nagy problémát” mi nem tudjuk megoldani, de az említett kezdeményezések, gondolatok tényleges megértésével hatékony eszközöket kínálhatunk ahhoz, hogy az említett erőforrászűkítést túléljük, sőt megerősödjünk, a könyvtáraink pedig hatékonyabban szolgálják az olvasókat. Az UTCA közösségi katalógus épít ezekre lehetőségekre, ezért érdemes röviden áttekinteni mit is jelentenek ezek a projekt vonatkozásában, valamint ennek keretében mutatni be saját elképzeléseinket, kutatásunk céljait.

Az egyes könyvtárakon túlmutató katalógus-építés nem új keletű kezdeményezés. Könyvtáros nagymamám mesélte: a katalóguscédulák hátoldalára mindig ráírták, mely más könyvtárakban van még meg az adott könyv. Akkoriban ez igen nagy munka lehetett, sok könyvtárosnak

kellett együttműködni a megvalósításához, központi irányítás nélkül, nagyrészt önszorgalomból. Manapság számítógépekkel építjük a közös katalógusokat, de ezek nem ezt az önszervező-dő, elosztott munkamodellt követik, legalábbis a nagy országos kezdeményezések nem. A jól működő duplumellenőrzés elveti egy-egy dokumentum másodlagosnak ítélt leírásait, így az azokban rejlő tudás elvész, a rossz ellenőrzés viszont elszigetelt leírások sokaságát tartja meg.

Az üzleti világból származó „Long Tail” (szabadon fordítva: csendes többség) jelenség arra mutat rá, hogy a kevésbé populáris dolgokat egyenként, kis példányszámban vásárló ügyfelektől származó bevétel vetekszik a nagy példányszámban vásárolt sikertermékből befolyó összeggel. A kedvenc köteteket egyesével vásárlók összességében legalább oly fontosak, mint tízezer Harry Potter-rajongó. A katalogizálásra vetítve itt arról gondolkodhatunk el, milyen fontos az, hogy a több mint 3500 főállású könyvtáros (potenciális) katalogizáló munkáját, egyéni tudását, hely- és szakmaismeretét minél inkább kihasználjuk – s ne csak a katalógusban végül elsődlegesként kiválasztott rekord szolgálhassa az olvasók tájékoztatását.

Az UTCA katalógus fejlesztésekor e problémakört két eszközzel kívánjuk megközelíteni. Egyrészt nem duplumellenőrzést (-szűrést), hanem rekordegyesítést szeretnénk megvalósítani – így több kolléga munkája épülhet be a végleges katalógusba. Az egyik könyvtárban például analitikusan feltárnak egy tanulmánykötetet, egy másikban viszont több adatot adnak meg annak szerzőiről vagy a kiadás körülményeiről. A tájékoztatás akkor szolgálja leginkább az olvasók igényeit, ha ezen tudást egyetlen rekordban egyesíti – ezért mi erre törekszünk. Másrészt a könyvtáros társadalmat – s később megfelelő kontroll mellett az olvasókat is – be akarjuk vonni a katalógus bővítésébe. Az adatok pontosítása, ki egészítése (kivonatokkal, tartalomjegyzékkel, szubjektív véleményekkel, utalásokkal) közös érdek. Szakmai szempontok alapján több forrásból felépülő alapadatokra így hatalmas hozzáadott tudás kapcsolódhat. A web és a könyvtár 2.0 – eme in-

formatikus hangzású kifejezések – számunkra a közösség bevonását jelenti az alkotó folyamatba, egymás segítségét az információ megtalálásában.

Egy másik kulcsszó az FRBR (Functional Requirements for Bibliographic Records – bibliográfiai rekordok funkcionális követelményei, lásd: <http://www.frbr.org>). Az FRBR az IFLA '98-as ajánlása, amely áttemeli a könyvtáros szakmába az informatikában már igen elterjedt relációs adatmodellt, ami a világot dolgok és azok közötti kapcsolatok megadásával írja le. Műveket, azok változatait, a változatok kiadásait s azok konkrét példányait különbözteti meg. Ebből az a fontos, hogy a dokumentumtól elvonatkoztatva, külön kezeli a mű fogalmát. Ez közelebb áll természetes gondolkodásunkhoz (s így általában az olvasó igényeihez), mint a MARC, ami alapvetően dokumentumcentrikus. Az olvasó elsősorban műveket keres, például az Állati elméket vagy Popper Péter egyik tanulmányát, nem dokumentumokat és azok különféle kiadásait. Az ideális katalógus Arany János műveit is megjeleníthetné, és nem csupán az azokat tartalmazó dokumentumokat.

A MARC ötvözte a '60-as évek könyvtári és informatikai lehetőségeit – érthető kompromisszumokat kötött, hiszen a teljes rekatalógizálás már akkor is képtelenség volt –, a papír alapú katalógizáláshoz való erős kötődése viszont manapság sok problémát okoz. Az FRBR ajánlás, nem egy konkrét szabvány: kijelöl egy ideális irányt, de nem akarja kiszolgáltatni a megvalósítást. Könnyebb dolga van, álmódíthat, a megvalósítás ránk hárul. Erre törekszünk hát az UTCA fejlesztése során – a hatalmas mennyiségű MARC formátumú rekord tudásanyagát úgy szeretnénk feldolgozni, hogy az már művek köré szerveződjön. Ez több szempontból is fontos lépés. Átláthatóbbá teszi a katalógust, és így olyan műveket is az olvasók elé tárhat, amelyek a hosszú találati listák végén elhaladtak volna. Lehetővé teszi, hogy az elektronikus formában meglévő anyagok vagy alternatív megjelenési formák (hangos könyv, videó, színdarab) a könyvekben testet öltő művel összekapcsolva táruljanak fel. Mindez csak

gépi vagy csak emberi munkával képtelenség lenne, ezért mi a gépi és az emberi munka optimális együttműködésére törekszünk, valamint szeretnénk együttműködni a szakma szélesebb rétegeivel, ezért is használjuk a „közösségi” jelzőt katalógusunk megnevezésében.

E belső, szakmai célok túl szeretnénk továbbí, az olvasók kényelmét (kedvencek bejelölése, korábbi keresések elmentése stb.), a könyvtárakról alkotott képük színesedését és nem utolsósorban az olvasás népszerűsítését célzó szolgáltatásokkal kiegészíteni. További elképzeléseink a könyvtárak érdekeit is szolgálják (eredmények visszajuttatása, katalógizálás támogatása) – e célokat jeleníti meg webcímünk is.

Remélem, felkeltettük az olvasók érdeklődését – s már hallom is, jönnek a kérdések, mi van mindebből kész, mikor és hol lehet kipróbálni, többet megtudni? A cikk írásakor a projekt első fázisán vagyunk túl. A MOKKA-hoz hasonló felépítésben, központi adatbázist építő szoftverünket kis adatmintán teszteltük, jelenleg a további fejlesztés irányait kutatjuk. A duplumellenőrzést kiváltó „összefésülő” rendszer jó eredményeket mutat – ezeket az áprilisi Networkshop konferencián be is mutattuk. Az előadás felvétele és diái – és nemsokára egy kifejezetten a katalógusfelületet bemutató videó is – további leírásokkal, hírekkel együtt elérhetőek a <http://konyvtar.info> weboldalunkról. A cikk megjelenésekor valószínűleg már előrébb fogunk tartani, amihez nagyban hozzájárul a Könyvtári Intézet, valamint a miskolci egyetem és a budapesti Corvinus egyetem könyvtárának támogatása. Kérjük, látogassák meg weboldalunkat, s tájékozódjanak, íratkozzanak fel hírlevelünkre! Minden észrevételt, javaslatot örömmel várunk.

Kardos András

kardos.andras@konyvtar.info

könyvtárpontinfó

olvasóknak és könyvtáraiknak

- [céljaink](#)
- [rólunk](#)
- [katalógus](#)
- [blog](#)
- [fórum](#)

Bevezető

Közös munkánkat az a szándék indította el, hogy az olvasók művek közötti tájékozódását hatékonyabbá és könnyebbé tegyük. Minden később született ötlet e szándék jegyében fogant, miközben olyan problémákat és megoldásokat találtunk, amit az elején

Tartalom

- Bevezető
- Egyablakos tájékoztatás